

Вулицями Кловського урочища

В одному з найпрестижніших районів Києва – на Печерську – розкинулося давнє Кловське урочище, історія якого сягає часів Давньої Русі, коли в цій місцевості протікав Кловський струмок.

Ймовірно, «Клов» означає «клекотіти», «бурхотіти», оскільки струмок більше нагадував стрімку гірську річку, яка несла свої води від печерських пагорбів через урочище до Либеді, яка впадала в Дніпро. Географічно давнє урочище Клов охоплює сучасний Кловський узвіз, провулок Івана Мар'яненка, вулиці Мечникова, Леоніда Первомайського, Рибальську, Печерський узвіз.

Значну частину Печерського плато, обмеженого Кловським і Наводницьким ярами, займала Київська фортеця, що будувалася протягом 30-60-х років XIX ст. Уздовж Кловського яру були зведені круглі кріпосні башти.

Башта № 5, так звана Інтендантська, призначалась для Інтендантського відомства, військових складів амуніції та провіанту. Від 1979 року Башта перебуває на обліку та під охороною як пам'ятка архітектури державного значення. У 2000 році Башту відновили меценати. Сьогодні тут розташований один з бізнес-центрів Києва та Музей історії туалету.

Башта № 5

Башта № 5 розташована за адресою вул. Рибальська, 22. Назва вулиці походить від прізвища київського війта (очільника міського магістрату), грека за походженням, Георгія Рибальського (1745-1813), який на початку XIX ст. спорудив на ній двоповерховий цегляний будинок. Вулиця відома з кінця XVIII ст. як Москотиньєвська (від прізвища І. Москотиньєва, який у 1763–1782 роках обіймав посаду товариша київського віце-губернатора). Сучасну назву вулиця отримала в середині XIX ст. До початку 1980-х років кінцева частина вулиці мала назву провулок Телеграфний.

На пагорбі над стадіоном заводу «Арсенал» містилася башта № 6, збудована в 1846–1851 роках. З 1854 року в ній проживали службовці київського артилерійського арсеналу. У 1967-1969 роках було надбудовано третій поверх. У 1970-х роках забудовано підвір'я,

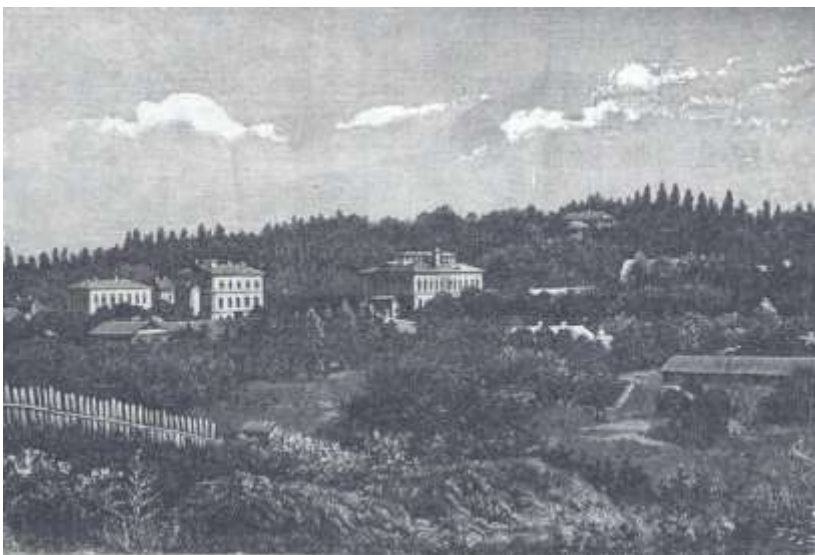
влаштовано плоску підвісну стелю. Фасад облицьовано керамічною плиткою. Нині башта входить до комплексу будівель заводу «Арсенал».

Башта № 6

До вул. Рибальської прилучається Печерський узвіз, який виник на межі XIX–XX ст. і мав назву Понтонний провулок (від понтонного батальйону, казарми якого були розташовані на Печерську). Під назвою Понтонний провулок він згадується у 1900 році, сучасну назву отримав у 1952 році. Уже тоді на цих вулицях майже не збереглося історичної забудови. Тут, уже в сучасних будинках, проживали корінні кияни, уродженці Печерська.

У 1850–1852 роках Кловське урочище перетворилося на проїжджу дорогу, було упорядковано, заощено й засаджено тополями. Струмок Клов засипали, сховали в труби, і поступово він висох. На пустирі навколо Кловського узвозу розбили сади, городи, парники.

Кловське плато. Кінець XIX ст.

На території колишнього казенного Шовковичного саду, на схилах Кловського плато, у 1874 році заклали корпуси Олександрівської міської лікарні, а вже з листопада 1875 року почався прийом пацієнтів. На території лікарні на кошти відомого київського мецената Михайла Дегтярьова архітектор Володимир Ніколаєв звів православну Свято-Михайлівську церкву, освячення якої відбулося 18 червня 1895 року.

Михайло Дегтярьов (1831–1898)

Володимир Ніколаєв (1847–1911)

Після революції церкву розграбували, а в 1930-х роках майже цілком зруйнували. За свою історію лікарню неодноразово перейменовували. Так, у радянські часи вона фігурувала як 14-та міська клінічна лікарня імені Жовтневої революції, а в народі її називали просто «Жовтнева лікарня», з 1991 року – Київська міська клінічна лікарня № 14, через два роки – Центральна міська клінічна лікарня. 25 жовтня 2007 року Київська міська рада повернула лікарні її історичну назву – «Олександрівська клінічна лікарня».

У лікарні працювало багато видатних лікарів, серед них – Василь Образцов та Микола Стражеско.

Василь Образцов (1849–1920)

Микола Стражеско (1876–1952)

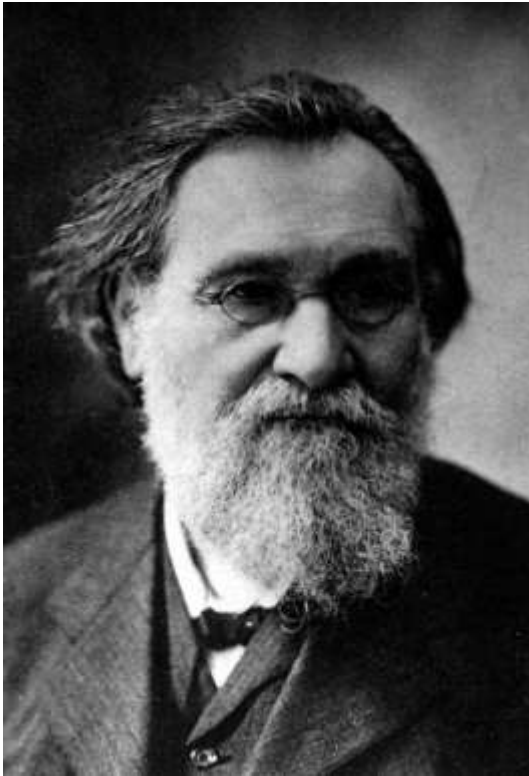
Вони заснували третю терапевтичну школу, а в 1910 році описали гострий інфаркт міокарда, що не призвів до летального наслідку. Також при лікарні працював навчальний заклад, де готували лікарів.

Сьогодні в центральній лікарні Києва, яка цього року святкуватиме свій 150-річний ювілей, працюють найдосвідченіші світила медицини, які невтомно борються за життя своїх пацієнтів. У лютому 2020 року в Олександрівській клінічній лікарні Києва кардіохірурги вперше в Україні провели операцію з імплантації механічного серця (LVAD). На базі лікарні функціонують кафедри НМУ імені О. Богомольця та НМАПО імені П. Шупика, де працюють близько 100 науковців. Олександрівська лікарня одна з перших у столиці отримала експрес-тести на коронавірус та почала лікувати хворих, яких направляли в інфекційні відділення. 11 квітня 2024 року на сесії Київської міської ради Олександрівську клінічну лікарню перейменовано на Свято-Михайлівську клінічну лікарню.

Олександрівська клінічна лікарня

Пустирем біля підніжжя Кловського плато проходила вузька стежка від Печерська до Бессарабського ринку, яка в народі звалася «собача стежка», або «Собачка», відома із середини ХІХ ст. На початку ХХ ст. тут проклали вулицю, що отримала офіційну назву Кловський бульвар. У 1938 році вона була перейменована на честь ученого-біолога, почесного члена Київського університету І. І. Мечникова.

І. І. Мечников (1845–1916)

Вул. І. Мечникова. 1960 р.

Сама ж назва «Собачка» закріпилася за старими сходами, якими й досі можна спуститися з бульвару Лесі Українки на Кловську площу, розташовану на перетині вулиць Мечникова та Леоніда Первомайського.

«Собача» стежка. Сучасне фото

Вулиця почала забудовуватися наприкінці 1950-х років під назвою провулок Мечникова, а сучасну назву отримала 1974 року на честь письменника Л. С. Первомайського.

Л. С. Первомайський (1908–1973)

З вулицею пов'язані імена видатних особистостей, які відомі багатьом українцям. У будинку по вулиці Леоніда Первомайського, 3 у 1955–1988 роках жив Сергій Миколайович Бібіков,

український археолог, доктор історичних наук, директор Інституту археології Академії наук УРСР у 1955–1988 роки (встановлено меморіальну дошку).

Меморіальна дошка Б. С. Бібікову (1908–1988)

А в Будинку звукозапису по вул. Л. Первомайського, 5-В записав свої найкращі хіти Володимир Івасюк - український поет і композитор, Герой України (встановлено меморіальну дошку).

Меморіальна дошка Володимирі Івасюку (1949–1979)

31 грудня 1989 року на вулиці Мечникова відкрилася станція метро «Мечникова» у складі першої черги Сирецько-Печерської лінії. Пасажири київського метро, під'їжджаючи до станції Мечникова, чули: «Станція Мечникова. Вихід до магазину “Киянка”».

Магазин «Киянка». 1970-ті роки

Господарський магазин «Киянка» за адресою вул. Мечникова, 9 був добре відомий з 1966 року. У «Киянці» було представлено широкий асортимент товарів – тут можна було придбати шпалери, клей, товари для ремонту, будматеріали, різноманітне домашнє начиння, електротовари, побутову техніку та багато іншого. Але вже з 1990-х років через високу конкуренцію з боку господарських ринків популярність «Киянки» пішла на спад. У 2006 році на її місці відкрився торговий центр меблів «Киянка Нова». Проте ТЦ не набув популярності серед населення і через деякий час «Киянку Нову» закрили, а на її місці «оселилися» кафе та ресторанчики.

Торговий центр меблів «Киянка NOVA»

У 1993 році станція «Мечникова» була перейменована на «Кловську».

Центральний зал станції метро «Кловська»

Вона виходить на однойменну площу, де впорядковано громадський простір, оновлено сквер, висаджено декоративні рослини, встановлено пам'ятний знак жертвам тероризму в річницю руйнування веж Всесвітнього торгового центру в США 11 вересня 2001 року.

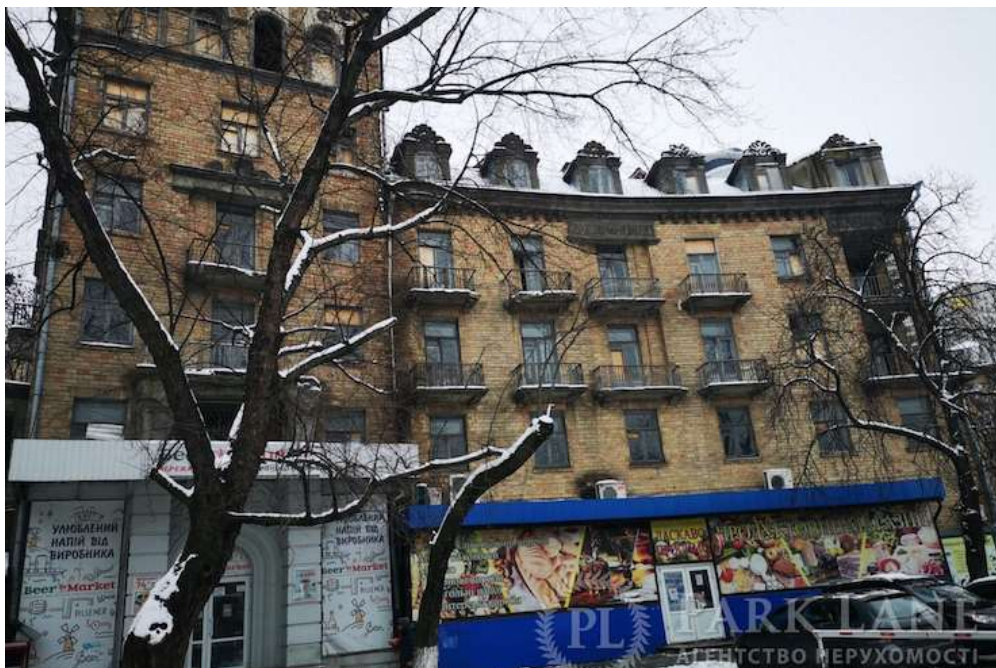

Кловська площа. Пам'ятний знак жертвам тероризму

Знак виконаний у вигляді розбитого людського серця, усередині якого є камертон. На поверхні пам'ятника зроблені написи «Не убий» 70-ма мовами світу.

Поряд розташовано два парні будинки з баштами – №12/1 та №14/1, які були збудовані у 1950-х роках як гуртожитки для будівельників. У №14/1 зараз розміщено офіси та різні заклади, а №12/1 сьогодні виставлено на продаж, він наполовину відселений, башту на ньому демонтували у 2010-х роках, але, як і раніше, будинок привертає увагу багатим квітковим

декором радянської епохи. На жаль, він руйнується, аварійна частина обгороджена парканом, перед фасадом встановлено торгові ятки та невеличкі кав'ярні.

Парні будинки по вул. Мечникова, 12/1 та 14/1

Вулиця Мечникова тягнеться до Кловського узвозу, збудованого у 50-х роках ХІХ ст. уздовж долини колишнього урочища Клов. Вулиця знаменита своїм оригінальним рельєфом, що вимагає дотримання певних норм під час будівництва висотних споруд. Попри це, на початку 2000-х років на розі вулиць Кловський узвіз та Мечникова було збудовано хмарочос «Парус» – 33-поверховий бізнес-центр класу «А», який складається із 47-поверхового житлового комплексу та 18-поверхового офісного центру, що сполучаються 8-поверховим «переходом». Станом на 2024 рік споруда є найвищим хмарочосом в Україні.

Хмарочос «Парус» на вул. Мечникова

Від Кловського узвозу та вулиці Мечникова до тупика пролягає провулок Івана Мар'яненка, виділений із частини провулку Чекістів у 1963 році і названий на честь українського театрального та кіноактора, режисера, викладача. Молодший брат Марка Кропивницького, Іван Мар'яненко грав провідні ролі у складі трупи українського «Театру корифеїв», театру Миколи Садовського, «Березіль» Леся Курбаса та ін.

Провулок Івана Мар'яненка. Сучасне фото

Іван Мар'яненко (1878–1962)

Куточок відпочинку у дворі Кловського узвозу

Сьогодні колишнє Кловське урочище є однією з найвідоміших і найпопулярніших місцевостей Печерська – з торговельними і бізнес-центрами, затишними кав'ярнями та бутиками, звідки зручно і швидко можна дістатися на метро до будь-якого району Києва. Тут можна відпочити в затишних сквериках, завітати в ошатні дворики з ландшафтним дизайном та скульптурами й чудовими дитячими майданчиками. А пам'ять про історичне минуле Кловського урочища зберігається в назвах вулиці, площі та станції метро.

Джерела та література

Вулиці Києва. Довідник. Київ 1995.

Друг, О. *Вулицями старого Києва.* Львів, 2013, с. 340–342.

Ковалинський, В. В. *Київські мініатюри.* Київ, 2006, кн. 1, с. 3–41.

Київ. *Енциклопедический справочник.* Київ, 1985, с. 297, 357–358.

URL: <http://www.history.org.ua/termin=Klov>.

URL: <https://www.kyiv-fortress.com.ua>.

URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/oleksandrivska-likarnia-ta-mykhajlivska-tserkva-istoriia/>.

Оксана Стець
старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу
виставкової роботи МІДЦ